

Har barn som mishandles større risiko for å bli kriminelle?

Dette er en av de første norske studier om sammenhengen mellom omsorgssvikt og senere kriminalitet, og bygger på data om flere tusen barn og unge registrert i barne-vernet. Mishandling er en viktig risikofaktor for at barnet senere skal begå antisosiale eller kriminelle handlinger.

TEKST

Sten-Erik Clausen

PUBLISERT 1. desember 2004

ABSTRACT:

Are physically abused children more likely to become criminals?

This article focuses on the correlation between child abuse and later involvement in criminal behaviour. Many studies, especially from USA, support the hypothesis that child abuse is a risk factor associated with later problem behaviour. This study is based on data supplied by the Norwegian Bureau of Statistics, and it employs a prospective longitudinal research design. The data is made up information related to the registration of child abuse and criminal offence. Results show that there is a statistically significant correlation between child abuse and later charges for criminal offence. There is a statistically significant correlation between child abuse and criminal offence also when various socio-demographic variables are taken into account.

EMNER

Omsorgssvikt

kriminell atferd

Risikofaktor

Innledning

I løpet av de siste 20–30 årene er det blitt klart at barnemishandling og omsorgssvikt er et langt større samfunnsproblem enn man tidligere antok (Garbarino, 1989). For det første har man i den vestlige verden dokumentert at omfanget lenge har vært betydelig undervurdert (Creighton, 2002). For det andre har en rekke undersøkelser, særlig i USA, vist at omsorgssvikt og mishandling har flere negative langsiktige konsekvenser for barn, både av psykisk og atferdsmessig art. Malinosky-Rummell og Hansen (1993) gjennomgikk store deler av litteraturen om langtidsvirkninger av fysisk mishandling på følgende syv områder: *voldelig atferd, annen kriminalitet, emosjonelle problemer, rusmisbruk, suicidal atferd, sosial kompetanse og yrkeskarriere*. Selv om ikke alle undersøkelsene er entydige, er det mye som tyder på at risikoen for negative

konsekvenser på alle disse syv områdene er større for personer som har vært utsatt for fysisk mishandling som barn, enn for barn som ikke har vært mishandlet. Videre gikk Kendall-Tackett, Williams og Finkelhor (1993) igjennom 45 studier om kort- og langtidsvirkninger av seksuell mishandling, og fant en rekke skadevirkninger av slike overgrep. De fant imidlertid ikke noe spesifikt syndrom som kunne knyttes til slike opplevelser.

Denne artikkelen retter søkelyset mot sammenhengen mellom ulike typer mishandling i barne- og ungdomsalderen og senere kriminell atferd blant personer som har vært registrert i barnevernet. Tidligere studier har særlig framhevet skadevirkningene av fysisk mishandling, men også andre typer overgrep har vært knyttet til en slik utvikling. Er omsorgssvikt en risikofaktor for kriminell atferd generelt? Ifølge Widom (1989a) er tidligere forskning ikke entydig på dette punkt, men senere forskning på 1990-tallet peker mer og mer i retning av at dette er tilfelle.

Mishandling og kriminalitet: Tidligere forskning

Antakelsen om at voldelig atferd overføres mellom generasjonene har vært framsatt fra så vel forskningshold, som i skjønnlitteratur og i nyhetsmedia. Dette fenomenet betegnes gjerne på engelsk med uttrykket «the cycle of violence» (Widom, 1989b), og på norsk med at «vold avler vold». I USA har det vært forsket mye på sammenhengen mellom mishandling som barn og utvikling av voldelig og kriminell atferd i ung og voksen alder. Widom (1989a) gikk kritisk igjennom litteraturen og konkluderte med at vår kunnskap på feltet var begrenset. Dette skyldes for det første at de fleste studiene hadde metodiske svakheter ved at de ofte var basert på retrospektive selvrapporeringer uten bruk av kontrollgrupper. I løpet av 1990-årene har imidlertid forskningen blitt videreført med studier som er metodologisk sterkere. Det gjelder især de studiene som er basert på prospektive design. Et prospektivt design er en type longitudinelt design der man samler informasjon om de samme individene over tid, slik at man oppnår en serie med observasjoner som kan brukes til å studere endringer over tid (Scott & Alwin, 1998).

McCord (1983) var en av de første som gjennomførte en prospektiv studie på dette området. Etter førti års forløp fant hun en høyere andel kriminelle blant de som hadde vært utsatt for omsorgssvikt og mishandling som barn, enn blant de som ikke hadde opplevd dette. Senere har Widom (1989b, 1991, 1996) publisert resultater fra sin longitudinelle studie om barnemishandling og senere registrert kriminalitet. I en av hennes siste artikler hevder hun at mishandling og omsorgssvikt i barne-årene øker risikoen for å bli arrestert som ungdom med hele 59 % og som voksen med 28 % (Widom, 2001). Widoms forskningsresultater viser videre at blant ulike former for overgrep er det fysisk mishandling som gir størst risiko for senere voldelig kriminell atferd. Seksuelle overgrep gir ikke samme risiko. Dette skyldes i første rekke at barn som utsettes for slik mishandling i hovedsak er jenter. Forskning har imidlertid vist at seksuelle overgrep også er knyttet til senere kriminell atferd (Kendall-Tackett, Williams & Finkelhor, 1993).

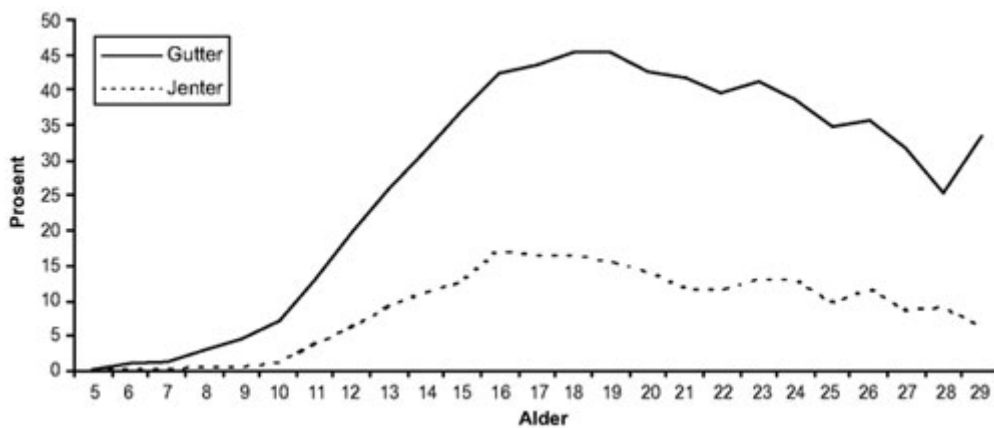
En annen prospektiv undersøkelse (Zingraff, Leiter, Myers & Johnsen, 1993) viste at et utvalg mishandlede barn på et senere tidspunkt hadde høyere andel ungdomskriminelle enn barn fra kontrollgruppen, men at forskjellen minket betraktelig ved kontroll for ulike demografiske variabler. Forfatterne konkluderer med at flere tidligere studier har overdrevet forbindelsen mellom mishandling og kriminalitet. To år senere publiserte imidlertid Smith og Thornberry (1995) en tilsvarende studie som viste at barnemishandling var signifikant knyttet til både selvrapportert og registrert kriminalitet, og at sammenhengen vedvarte etter kontroll for andre variabler.

Det har vært forsket på dette problemet også i andre land, med liknende resultater. I en omfattende undersøkelse fra Australia (Stewart, Dennison & Waterson, 2002) fant man at barn som hadde vært utsatt for fysisk mishandling og omsorgssvikt, hadde større sannsynlighet for å bli ungdomsforbrytere, enn de som ikke hadde vært mishandlet. Sammenhengen var sterkest dersom mishandlingen foregikk i ungdomstiden, dvs. etter barnet hadde fylt 12 år. Liknende resultater har også vært påvist i England, bl.a. i den kjente longitudinelle undersøkelsen *Cambridge Study in Delinquent Development*, som viser at hard, streng og autoritær oppdragelse av et barn øker risikoen for at barnet senere utvikler en kriminell karriere (Farrington, 1995).

I en artikkel i Science sommeren 2002 presenterte Caspi og medarbeidere oppsiktsvekkende resultater fra *The Dunedin Longitudinal Study* i New Zealand, som fikk store oppslag i engelsk og amerikansk presse. Resultatene deres viste at risikoen for å utvikle antisosial atferd etter mishandling økte sterkt ved tilstedeværelsen av et spesielt gen. Dette genet bidrar med å kontrollere produksjonen av et bestemt enzym (MAO A), og individer med et lavt nivå av dette enzymet, har større risiko for å utvikle antisosial atferd. Dersom barnet også har vært utsatt for mishandling, øker risikoen ytterligere. Disse resultatene førte til spekulasjoner om at sammenhengen mellom mishandling og kriminalitet kunne minskes ved bruk av medikamentell behandling. Dette ledet igjen til umiddelbare reaksjoner og advarsler mot å forsøke å løse sosiale problemer med medisiner, istedenfor å fjerne de samfunnsmessige årsakene (Human Genetics Alert, 2002).

Også i Norge har det vært utført relevant forskning på dette området. Kjelsberg og Dahl (1999) presenterte en studie av 932 ungdommer som hadde vært innlagt i institusjoner innen psykisk helsevern. De koplet pasientdata med registerdata om kriminalitet 15–33 år senere, og fant at verbal mishandling i barndommen var knyttet til økt risiko for senere kriminell atferd. Verbal mishandling klassifiseres gjerne som en undergruppe av psykisk eller emosjonell mishandling, og kjennetegnes ved atferd som innebærer avvising, verbal ydmykelse og trusler (Schaefer, 1997).

Formålet med denne artikkelen er å belyse følgende tre problemstillinger: (1) Er barnemishandling en risikofaktor for senere kriminell atferd? (2) Hvilke typer mishandling gir størst risiko? (3) Er barn som har vært utsatt for fysisk mishandling spesielt utsatt for å begå voldelige lovbrudd?

Figur 1. Andel siktede gutter og jenter av hele barnevernpopulasjonen i perioden 1997-2001 etter alder i 1997.

Omfanget av mishandling og omsorgssvikt

Det er vanskelig å fastslå det eksakte omfanget av barnemishandling og omsorgssvikt, da studier av slik atferd møter på store metodiske problemer blant annet fordi de som er involvert i dette, ønsker å skjule det, eller de kan være uenige i hva omsorgssvikt er. Til og med barnet stiller seg ofte solidarisk med sine foreldre, og forsøker å tildekke at overgrep har funnet sted (Killén, 1994). Undersøkelser som faller innenfor denne tradisjonen sliter også med flere metodiske problemer (Newcomb & Locke, 2001; Widom, 1989a), både med hensyn til design og operasjonelle definisjoner. En stor del av undersøkelsene er retrospektive, med de svakheter slike undersøkelser er beheftet med (Scott & Alwin, 1998). Videre er studiene ofte utført uten bruk av kontrollgrupper.

Utbredelsen av barnemishandling og vanskjøtsel bygger i de vestlige land ofte på offisielle registreringer innen barnevern eller andre offentlige institusjoner. I USA, som har vært et foregangsland når det gjelder å studere omfanget av disse fenomenene, viste en landsomfattende undersøkelse (*Third National Incidence Study of Child Abuse and Neglect eller NIS-3*) at vel fire prosent av alle amerikanske barn årlig blir utsatt for mishandling eller omsorgssvikt (Sedlak & Broadhurst, 1996; Wolfe, 1999). Omfanget varierer med hvilken definisjon som ligger til grunn for omsorgssvikt og mishandling. Benyttes brede og mer inkluderende definisjoner vil omfanget øke, og omfanget vil også variere med hvilken metode som benyttes til å samle inn data (Emery & Laumann-Billings, 1998). I en telefonsurvey basert på et representativt utvalg i USA fant Straus og Gelles (1986) at over 10 % av amerikanske barn hadde vært utsatt for grov fysisk vold i løpet av det siste året. En av årsakene til at slike undersøkelser gir høye estimater, er at disse ofte spør etter spesifikke handlinger. Erfaringsmessig gir dette høyere estimater (Goldman & Padayachi, 2000). Det kan også ofte være uenighet om ulike enkelthandlinger kan klassifiseres som mishandling, eller om de føyer seg inn i hva som er akseptabel oppdragelse. På dette området er det stor uenighet, noe som gjenspeiles i en serie artikler som nylig ble publisert i *Psychological Bulletin* (jfr. Baumrind, Larzelere & Cowan, 2002; Gershoff, 2002). I tillegg er det store variasjoner i lovgivningen fra land til land når det gjelder hva som er akseptabel atferd overfor barn.

I Norge har vi få undersøkelser som har studert omfanget av mishandling og omsorgssvikt. Den beste kilden vi har til å studere dette er barnevernstatistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Ifølge denne ble mer enn 5300 barn registrert i barnevernet i perioden 1993–2002 for forhold som klassifiseres som mishandling. Dersom vi i tillegg inkluderer saksgrunnlag som omfatter foreldrenes rusmisbruk, psykisk lidelse, manglende omsorgsevne og vanskjøtsel, ble i alt nesten 35 000 barn utsatt for det som kan klassifiseres som omsorgssvikt.

Siktelsler for lovbrudd blant barnevernsbarn

Ifølge SSB er en siktet person en som politiet og påtalemyndighetene anser som gjerningsperson ved avsluttet etterforskning (Statistisk sentralbyrå, 2001b), hvilket ikke er synonymt med definisjonen i straffeprosessloven. I løpet av årene 1997–2001 ble 13 649 av nåværende og tidligere barnevernklienter siktet for en forbrytelse. Dette utgjorde nesten 14 % av alle klientene. Figur 1 viser hvordan disse fordeler seg etter alder for både gutter og jenter. For guttene begynner siktelsene i svært ung alder, og øker sterkt fra 13-årsalderen. For nittenåringene ble over 45 % av klientene siktet for en forbrytelse. Tar man i betraktning både store mørketall og at registreringsperioden bare er fem år, er disse tallene svært urovekkende. Til sammenlikning utgjør andel siktede i alderen 18 til 20 år i alt vel 2 % av befolkningen i samme aldersgruppe (Statistisk sentralbyrå, 2001b).

Metode

Data som er benyttet i denne studien er hentet fra prosjektet *Levekår og marginalisering blant barn og unge med barneverntiltak 1990–2003*, finansiert av Norges forskningsråd. Dette er en prospektiv longitudinell undersøkelse av barnevernsbarn i Norge, og designet er beskrevet i detalj i en tidligere utgitt forskningsrapport (Clausen, 2000). Materialet er hentet fra registerdata i Statistisk sentralbyrå (SSB), som har koblet alle årgangsmaterialene til én datafil på individnivå. Materialet inneholder i dag samtlige barn som har vært i kontakt med barnevernet i perioden 1990–2002, og som utgjør i alt nesten 100 000 barn og unge. Ved å kople data på individnivå kan vi følge barna fra år til år og studere kontinuitet og avbrudd i klientenes barnevernskarrierer. I tillegg til barneverndata har SSB koblet til data om kriminalitet (siktelsler), bruk av sosialhjelp, dødsårsaker og en rekke bakgrunnsvariabler.

Barnevernstatistikken

Ved innføringen av den nye loven om barneverntjenester i 1993, ble barnevernstatistikken i SSB revidert. Noen av endringene som ble innført, medførte at det ble problematisk å sammenlikne tall for perioden før og etter 1992. Dette gjaldt blant annet saksgrunnlaget for vedtak, der det ble innført nye kategorier for mishandling. Statistikken opererer nå både med *fysisk* og *psykisk* mishandling, samt seksuelle overgrep. Dette medfører at statistikken i dag er mer forenlig med tilsvarende internasjonal statistikk. I tillegg benyttes kategorien *vanskjøtsel*, som tilsvarer det engelske begrepet «neglect». Omsorgssvikt benyttes her som fellesbetegnelse for alle

disse fire kategoriene. Siden definisjonsproblemet er viktig, er det uheldig at SSB ikke opererer med presise definisjoner på hva som menes med ulike typer mishandling. I et veiledningsnotat for utfylling av registreringskjemaene heter det at «omsorgssvikt/mishandling innebærer forhold som kan sies å komme inn under inngrepskriteriene i Lov om barneverntjenester §4–12 a, b, c og d» (Statistisk sentralbyrå, 2001a, s. 3). I loven gis det ingen definisjon på hva som inngår i de ulike mishandlingskategoriene.

Utvalg

Utvalget som benyttes i denne artikkelen består av 2977 barn og unge som ble registrert i barnevernet i perioden 1993 til 1996 med saksgrunnlaget mishandling eller vanskjøtsel, samt en kontrollgruppe på 2755 barn som hadde vært registrert kun med saksgrunnlaget «forhold i hjemmet». Totalutvalget består følgelig av 5732 barn som var mellom 9 og 18 år i 1993. Av disse var 51 % jenter og 49 % gutter. Denne aldersgruppen ble benyttet for å sikre seg en relativt stor andel barn og unge som senere ble siktet. Utvalget er dermed ikke et tilfeldig utvalg av barnevernsklinter, da andel barn som har vært utsatt for omsorgssvikt er større her enn i hele populasjonen av barnevernsbarn. Siktelsene er registrert i perioden 1997 til 2001, slik at mishandlingen kommer før siktelsen i tid.

Analysemetode

Til analyse av data har vi benyttet logistisk regresjonsanalyse til å predikere siktelser for forbrytelser. Denne analysemetoden ble foretrukket fordi vi har dikotome avhengige variabler (siktet/ikke siktet), og fordi de uavhengige variablene både er kontinuerlige og kategoriske. Wright (1995) gir en enkel og god innføring i denne analyseteknikken.

Resultater

Tabell 1 viser andel barn som har vært utsatt for *omsorgssvikt*, dvs. ulike typer mishandling og vanskjøtsel kombinert. Totalt er det nesten 52 % av barna i vårt utvalg som har vært registrert med disse saksgrunnlagene. Tabellen viser også andeler barn med omsorgssvikt etter ulike sosiodemografiske variabler. Jentene er overrepresentert med hensyn til omsorgssvikt, som i første rekke skyldes at de er mer utsatt for seksuelle overgrep. Videre viser tabellen at andelen barn som er registrert med omsorgssvikt øker med barnets alder, fra ni til atten år. De aller yngste barna er ikke med i dette utvalget, og blant disse barna finner vi den største andelen med saksgrunnlaget vanskjøtsel (Clausen & Kristoffersen, 2003).

Resultatene viser også at det er barn med norsk nasjonalitet som i størst utstrekning er registrert med omsorgssvikt. Bemerk imidlertid at dette er andeler av barnevernsbarna, og at utenlandske barnevernsbarn i større grad kan ha saksgrunnlag som er knyttet til spesielle forhold i hjemmet. Vi vet ikke fra disse tallene hvor stor andel av totalpopulasjonen for ulike etniske grupper som er utsatt for omsorgssvikt. Blant de barna som bor i fosterhjem og i institusjon ser vi at henholdsvis 93 % og 87 % har vært

registrert med omsorgssvikt. Man forventer jo svært høye andeler nettopp her, siden man har gått til omsorgsovertakelse av nettopp disse barna. Videre ser vi at barn til mødre med lav utdanning er mer utsatt enn barn av mødre med høy utdanning.

Tabell 1. Andeler utsatt for omsorgssvikt etter demografiske kjennetegn.

	OMSORGSSVIKT	SIGNIFIKANS	N
Hele utvalget	51,9 % (2977)		5732
Kjønn		***	
Gutter	49,5 % (1395)		2819
Jenter	54,3 % (1582)		2913
Alder		***	
9-0 år	45,8 % (634)		1384
11-12 år	48,7 % (659)		1352
13-14 år	53,8 % (714)		1326
15-16 år	55,8 % (627)		1124
17-18 år	62,8 % (343)		546
Barnet bor hos		***	
Mor og far	42,1 % (436)		1035
En forelder (mor)	34,5 % (740)		2144
Adoptiv-/fosterforeldre	93,3 % (1203)		1289
Institusjon	86,6 % (331)		382
Morens utdanning		***	
Inntil ungdomsskole	56,4 % (1155)		2047
Videregående 1	50,6 % (1099)		2171
Videregående 2	40,0 % (165)		412
Høyskole eller universitet	39,7 % (185)		466
Kommunestørrelse		***	

	OMSORGSSVIKT	SIGNIFIKANS	N
Færre enn 5000 innb.	54,6 % (509)		933
5-10 000 innb.	56,2 % (504)		897
10-20 000 innb.	49,7 % (576)		1160
20-40 000 innb.	53,5 % (507)		947
Mer enn 40 000 innb.	49,1 % (881)		1795
*** $p < .001$			

Tabell 2. Andel barnevernsklienter som har vært siktet for forbrytelser i perioden 1997-2001.

SAKSGRUNNLAG	VOLD	OR	SIKTELSER TOTALT	OR	N
Vanskjøtsel	7,4 %	1,15	24,3 %	1,15	1156
Fysisk mishandling	10,0 %	1,59	31,8 %	1,67	280
Psykisk mishandling	7,4 %	1,14	23,6 %	1,11	326
Seksuelt overgrep	4,9 %	0,73	17,5 %	0,76	554
Flere typer overgrep	9,5 %	1,51	28,3 %	1,42	661
Ingen mishandling	6,5 %	1,00	21,8 %	1,00	2754
Kji-kvadrat	$p < .01$		$p < .001$		5731

Omsorgssvikt og kriminalitet

I vårt utvalg, som har et aldersspenn fra 13 til 22 år i 1997, har vel 23 % av klientene vært siktet for en forbrytelse, og blant guttene var denne andelen på hele 35 %. Tabell 2 viser bivariate analyser av forholdet mellom mishandling/vanskjøtsel og siktelse for vold og forbrytelser generelt. Tabellen viser prosentandeler som har vært siktet for minst én forbrytelse etter type omsorgssvikt. Begge analysene viser statistisk signifikante sammenhenger. Det er blant barn som har vært utsatt for fysisk mishandling eller flere former for omsorgssvikt, deriblant mishandling, vi finner flest barn som har vært siktet for en forbrytelse. Tabellen viser at nesten 32 % av de som har vært utsatt for fysisk mishandling har vært siktet for en forbrytelse i perioden 1997–2001. I kontrollgruppen, som ikke er registrert med omsorgssvikt, er andelen i underkant av 22 %. Det er høyere andeler siktede i alle typer av omsorgssvikt, unntatt for seksuelle overgrep.

Tabell 3. Logistisk regresjonsanalyse: prediksjon av siktelser for forbrytelser i perioden 1997-2001.

Uavhengige variabler	MODELL 1 (VOLD)			MODELL 2 (SIKTELSER TOTALT)		
	?	Sig.	exp(?)	?	Sig.	exp(?)
Saksgrunnlag		,041			,001	
Vanskjøtsel	,104		1,11	,060		1,06
Fysisk mishandling	,297	1,35		,444		1,56
Psykisk mishandling	,122	1,13		,110		1,12
Seksuelt overgrep	,435	1,54		,243		1,28
Flere typer overgrep	,525	1,69		,408		1,50
Ingen mishandling (ref.)			1,00	1,00		1,00
Kjønn		,000			,000	
Gutter	2,129		8,40	1,470		4,35
Jenter (ref.)			1,00			1,00
Alder	,047	,033	1,05	,053	,000	1,06
Kommunestørrelse		,005			,000	
Færre enn 5000 innb. (ref.)			1,00			1,00
5-10 000 innb.	,523		1,69	,332		1,39
10-20 000 innb.	,235		1,27	,411		1,51
20-40 000 innb.	,624		1,87	,404		1,50
Mer enn 40 000 innb.	,574		1,78	,597		1,82
Mors alder ved barnets fødsel	-,020	,047	0,98	-,035	,000	0,97
Hvem bor barnet hos ved første tiltak		,881			,018	
Mor og far (ref.)			1,00			1,00
En forelder	,054		1,06	,344		1,41

	MODELL 1 (VOLD)		MODELL 2 (SIKTELSESR TOTALT)	
Adoptiv- /fosterforeldre	,365	1,44	,184	1,20
Institusjon	-,036	0,97	,295	1,34
Annet	-,004	1,00	,226	1,25
R ² (Nagelkerke)	,13		,15	
Modell kji-kvadrat	303,97	,000	565,44	,000
Hosmer og Lemeshow test	15,12	,057	6,51	,591

Når det gjelder siktelse for vold, finner vi tilsvarende resultater. Blant barna som har vært fysisk mishandlet er det 10 % som har vært siktet, mens 9,5 % av de med flere typer omsorgssvikt er registrert med minst én siktelse. I kontrollgruppen var 6,5 % registrert i kriminalstatistikken. Resultatene viser videre at fysisk mishandling øker risikoen for å bli siktet for vold med 59 % (odds ratio = 1,59), mens flere typer overgrep ga en økning på 51 %.

Analysene ble også utført for tyveri, narkotikaforbrytelser og skadeverk, og disse analysene viste tilsvarende resultater.

Multivariate analyser

Tabell 3 viser resultatene fra to logistiske regresjonsanalyser, der de avhengige variablene er siktelse for vold og forbrytelser generelt i perioden 1997 til 2001. I begge modellene har vi inkludert seks uavhengige variabler: *saksgrunnlaget, kjønn, barnets alder, kommunestørrelse, mors alder ved barnets fødsel og hvem barnet bodde hos.*

I modell 1 er siktelse for vold den avhengige variabelen, og vi ser at effektene av de ulike saksgrunnlagene har endret seg sammenliknet med den bivarierte analysen i Tabell 2. Seksuelt overgrep og flere typer omsorgssvikt gir nå den høyeste risikoen for å bli siktet for vold, mens fysisk mishandling gir lavere risiko. Sammenliknet med kontrollgruppen er risikoen 35 % høyere for de som har vært fysisk mishandlet. Når det gjelder de andre variablene, ser vi at gutter har over åtte ganger så stor risiko for å bli siktet for vold, og at risikoen øker med alder. Det er også størst risiko for voldssiktelse i de største kommunene.

Modell 2 viser imidlertid at risikoen for å bli siktet for en forbrytelse generelt er størst for de som har vært fysisk mishandlet og som har opplevd flere typer overgrep. I begge disse gruppene øker risikoen med ca. 50 %, sammenliknet med kontrollgruppen. Ellers viser resultatene at gutter har vel fire ganger så stor risiko for å bli siktet, og risikoen øker med økende alder. Modell 2 viser videre at økende kommunestørrelse gir høyere risiko for å bli siktet, mens mors alder ved barnets fødsel er negativt forbundet med siktelse. Dette betyr at jo yngre mor er ved barnets fødsel, desto større er risikoen for at

barnet vil bli siktet. Resultatene viser også at dersom barnet bor hos begge foreldrene, er risikoen for siktelse minst, mens enslig mor og institusjon gir høyest risiko. Hosmer-Lemeshows test viser at modell 2 gir best tilpasning til data, hvilket betyr at disse resultatene er mer pålitelige.

Diskusjon

Denne studien er en av de første i Norge som retter søkelyset mot sammenhengen mellom ulike typer omsorgssvikt og senere kriminalitet. Våre funn bekrefter resultater fra tidligere internasjonal forskning om at mishandling og omsorgssvikt er en risikofaktor for at barnet senere skal begå antisosiale eller kriminelle handlinger. Analysene viser at fysisk mishandling øker risikoen for å bli siktet for en forbrytelse med rundt 50 %, sammenliknet med barneverns klienter som ikke har vært utsatt for omsorgssvikt. Dersom man er registrert med flere typer omsorgssvikt, øker risikoen tilsvarende. Dette innebærer at hjelpeapparatet bør være spesielt oppmerksomme på tendenser til antisosial atferd hos barn som kommer inn i barnevernet på grunn av omsorgssvikt. Forskning har vist at det er viktig å gripe inn så tidlig som mulig, fordi det blir vanskeligere og vanskeligere å endre barnas atferd etter hvert som barna blir eldre (Ramey & Ramey, 1998).

Våre resultater viste at alle typer omsorgssvikt, med unntak av seksuelle overgrep, ga høyere andeler siktede enn det var i kontrollgruppen. Det var særlig fysisk mishandling og kombinasjonen av ulike typer omsorgssvikt/mishandling som ga de høyeste andelene. At seksuelle overgrep ga lave andeler siktede, skyldes i første rekke den store overvekt av jenter vi finner i denne gruppen. Ved å kontrollere for kjønn og andre variabler, øker risikoen også for de som har vært seksuelt misbrukt. Forholdet mellom omsorgssvikt og kriminell atferd opprettholdes etter kontroll for ulike sosiodemografiske variabler. Resultatene gir også støtte til antakelsen om at vold avler vold, som i denne sammenheng betyr at fysisk mishandling i barne- og ungdomsårene øker risikoen for at offeret på et senere tidspunkt vil begå voldelige handlinger. Disse resultatene bekrefter også funn fra en rekke undersøkelser i USA og andre vestlige land.

Denne undersøkelsen viser tydelig hvor viktig registerdata kan være i psykologisk og sosialvitenskapelig forskning. I løpet av de siste 10–15 årene har kvaliteten på dataene blitt stadig bedre, og muligheten til å kople registre på individnivå, gjør dem ekstra verdifulle. I Danmark har man kommet særlig langt når det gjelder å tilrettelegge slike data for forskning, og en oversikt over disse registrene er utgitt av det danske Socialforskningsinstituttet (Graversen & Nielsen, 2001). Foruten dette materialet om barnevernsbarn, arbeides det nå i Statistisk sentralbyrå med å etablere en generasjonsdatabase beregnet på sosialvitenskapelig forskning, der man kan følge ulike kohorter og studere endringer på flere kjennemerker over tid.

Vår undersøkelse har sin styrke først og fremst i at den er en prospektiv longitudinell undersøkelse. I og med at undersøkelsen skal fortsette, i første omgang fram til 2003, styrkes designet ytterligere. En annen fordel ved undersøkelsen er at den inneholder

hele barnevernpopulasjonen, slik at problemene knyttet til generaliserbarhet blir minimale.

Metodiske begrensninger

Undersøkelsen har visse begrensninger, dels av metodisk og substansiell art. For det første har vi ikke oppnådd å løse problemet med tidsrekkefølgen for mishandling og kriminalitet. Selv om mishandlingen i våre analyser går foran siktelsene i tid, har vi ikke kontroll for tidligere siktelsener og antisosial atferd. Det er sannsynlig at antisosial atferd i flere tilfeller manifesterer seg før selve mishandlingen, og at omsorgssvikt kan være en reaksjon på barnets atferdsavvik. Dette peker mot et mer dynamisk syn på forholdet mellom mishandling og kriminalitet, ved at begge forhold gjensidig påvirker hverandre. En viktig forskningsoppgave må i denne forbindelse være å påvise hvilke andre faktorer som medvirker til utviklingen av enten en kriminell løpebane eller til motstandsdyktighet (resiliens) i forbindelse med en risikoutsatt oppvekst. Det er store individuelle variasjoner i hvordan barn og ungdom takler stress og mishandling, noen skades og andre synes relativt usårbare. Vi mangler imidlertid mye kunnskap om de faktorene og prosessene som er med på å opprettholde usårbarhet og overlevelsessevne (Luthar, Cicchetti & Becker, 2000; Rutter, 1990).

En annen begrensning ved undersøkelsen er at en kan stille spørsmålsteget ved validiteten til de fire begrepene som omfatter omsorgssvikt. Det foreligger ingen klare definisjoner som saksbehandlerne i barnevernet kan følge. Det innebærer at registreringsarbeidet og diagnosesettingen i stor grad må baseres på skjønn. Mange framholder dette som et vesentlig metodisk problem i slike studier, siden rapporteringene fra ulike kontorer vil veksle i kvalitet etter blant annet saksbehandlerens utdannelse (Knutson, 1995).

Resultatene gir støtte til antakelsen om at vold avler vold

For det tredje er det begrenset hva vi kan hente ut av variabler fra registerdata. Situasjonen på dette området har imidlertid endret seg radikalt i løpet av det siste tiåret, ved at både antall variabler har økt og ved at datakvaliteten er blitt mye bedre. Allikevel vil det være fruktbart å supplere slike registerundersøkelser med andre typer undersøkelser, både kvalitative og kvantitative, som kan belyse andre problemstillinger.

Andre risikofaktorer

Barnemishandling og omsorgssvikt ledsages ofte av flere andre negative hendelser og mangelfulle livsbetingelser. Dette kan være fattigdom, rusmisbruk, dårlig boligstandard, mentale helseproblemer og arbeidsledighet blant foreldrene, dårlig miljø i nabolaget mm. Slike forhold kombineres eller akkumuleres, og blir kroniske belastninger med det resultat at de utgjør en stor risikofaktor for barnets utvikling (Garmezy & Masten, 1994). Dette har man ofte ikke tatt tilstrekkelig hensyn til i studier av omsorgssvikt og antisosial atferd. Mye tyder imidlertid på at barnemishandling øker risikoen for antisosial atferd utover effekten av slike belastninger (Dodge, Bates & Pettit, 1990).

Selv om vi finner en relativt sterk sammenheng mellom mishandling og kriminell atferd, må det understrekes at de fleste som blir mishandlet ikke blir kriminelle, men at mishandling kun gir økt risiko for en slik utvikling. Når det gjelder de som enten hadde vært fysisk mishandlet eller utsatt for flere typer overgrep, ble rundt 30 % siktet i femårsperioden. Man må forvente at andelen vil øke dersom registreringsperioden for siktelser forlenges. Mishandling er imidlertid bare ett av mange forhold som øker risikoen for antisosial atferd.

Veien til en kriminell karriere påvirkes av et komplisert samspill mellom en rekke ulike faktorer. Mishandlingen er ofte svært traumatiserende opplevelser, og for mange fører dette til at de utvikler posttraumatiske stresslidelser (PTSD) som kan vare hele livet (Cuffe & Shugart, 2001; Famularo et al., 1994). Det er en rekke andre diagnoser som ofte forekommer hos barn som har vært mishandlet, deriblant depressive tilstander, rusmisbruk, atferdsforstyrrelser og ADHD (Kaplan, Pelcovitz & Labruna, 1999). Herman, Perry og van der Kolk (1989) knyttet barnemishandling og PTSD til utvikling av personlighetsforstyrrelser i voksen alder, og Goodwin (1988) fant at mishandlede barn med PTSD-symptomer ofte viste høyere nivå av aggressiv atferd. Det har derfor vært antydning at PTSD kan være én medvirkende faktor i utvikling av kriminell atferd blant mishandlede barn (Hodge, 1997). Imidlertid mangler vi i dag mye kunnskap om hvordan eventuelt PTSD kan virke i denne sammenhengen.

I et tilsvar til Widoms (1989a) oversiktsartikkel påpeker forfatterne at hun ignorerer den betydningen biologiske og genetiske faktorer kan spille i overføringen av voldelig atferd fra foreldre til barn (DiLalla & Gottesman, 1991). Selv om det har vært utført få genetiske studier innenfor forskningen rundt barnemishandling, foreligger det mange relevante undersøkelser innenfor forskning på kriminalitet og antisosial atferd. Mange studier tyder på at det er en klar genetisk komponent involvert i overføringen av kriminell atferd mellom generasjoner (Lykken, 1995). Med tanke på at mishandling og annen antisosial atferd til en viss grad er knyttet sammen, må vi også regne med at biologisk arv er en av forklaringsfaktorene til at mishandlede barn senere blir kriminelle. Det er derfor viktig å inkorporere både sosiale og biologiske faktorer i årsaksmodellene som utvikles innenfor dette forskningsfeltet, og ha et åpent øye for interaksjonseffekter mellom disse to typer faktorer.

**«De fleste som blir mishandlet
blir ikke kriminelle, mishandling
gir kun økt risiko for en slik
utvikling»**

Sosial læringsteori har også vært framsatt som en mulig forklaring på at mishandlede barn ofte utvikler en kriminell karriere ved å modellere foreldrenes atferd. Mishandlingen barnet opplever kan medføre at man lærer at aggresjon er en akseptabel måte å løse konflikter på, og at man utvikler et syn på tilværelsen som er preget av en antisosial tankegang. Dette fører blant annet til at man oftere får en tendens til å

attribuere fiendtlige intensjoner hos andre mennesker (Dodge, Bates & Pettit, 1990). Det er imidlertid sannsynlig at sosial læringsteori må suppleres med andre forklaringer, da det bare er en liten del av de mishandlete barna som blir kriminelle som voksne (Hodge, 1997).

Sammenliknet med totalbefolkningen, har svært mange barn i vårt utvalg en høy risiko for å utvikle problematferd siden hele populasjonen er barnevernsbarn. Det er mulig at sammenhengen mellom mishandling og kriminalitet ville være sterkere dersom vi hadde hatt tilsvarende data fra et tilfeldig utvalg av hele befolkningen.

Denne studien har kun sett på kriminalitet som konsekvens av omsorgssvikt, men det er en lang rekke andre negative konsekvenser som også kan følge i kjølvannet av slik atferd. Eksempler er rusmisbruk, suicidal atferd, partnervold, frafall fra skolegang og mishandling av egne barn. For å kunne bøte på slike konsekvenser er det viktig at hjelpeapparatet griper inn så tidlig som mulig når det er mistanke om at barn mishandles eller utsettes for omsorgssvikt. Prognosene for barna blir dårligere desto lenger tid mishandlingen og omsorgssvikten vedvarer.

Sten-Erik Clausen

NOVA

Pb. 3223 Elisenberg, 0208 Oslo

Tlf 22 54 12 37

E-post sec@nova.no

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 41, nummer 12, 2004, side 971-978

TEKST

Sten-Erik Clausen, Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

+ **Vis referanser**

Referanser

Baumrind, D., Larzelere, R. E., & Cowan, P. A., (2002). Ordinary physical punishment: Is it harmful? A comment on Gershoff (2002). *Psychological Bulletin*, 128, 580-589.

Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., Craig, I. W., Taylor, A., & Poulton, R. (2002). Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science*, 297, 851-854.

Clausen, S.-E. (2000). Barnevern i Norge 1990-1997. NIBR-rapport 2000:7. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Clausen, S.-E., & Kristofersen, L. B. (2003). Registrert omsorgssvikt fra 1993 til 2000. I J. Veland (Red.), *Barnevernboka 2003* (ss. 145-150). Stavanger: Senter for atferdsforskning.

Creighton, S. J. (2002). Recognising changes in incidence and prevalence. I K. D. Browne, H. Hanks, P. Stratton & C. Hamilton (Eds.), *Early prediction and prevention of child abuse: A handbook* (ss. 5? 22). Chichester: John Wiley & Sons.

- Cuffe, S. P., & Shugart, M. (2001). Child abuse and psychic trauma in children. I H. B. Vance & A. J. Pumariega (Eds.), *Clinical assessment of child and adolescent behavior* (ss. 328-357). New York: John Wiley & Sons.
- DiLalla, L. F., & Gottesman, I. I. (1991). Biological and genetic contributors to violence? Widom's untold tale. *Psychological Bulletin*, 109, 125-129.
- Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S., (1990). Mechanisms in the cycle of violence. *Science*, 250, 1678-1683.
- Emery, R. E., & Laumann-Billings, L. (1998). An overview of the nature, causes, and consequences of abusive family relationships: Toward differentiating maltreatment and violence. *American Psychologist*, 53, 121-135.
- Famularo, R., Fenton, T., Kinscherff, R., Ayoub, C., & Barnum, R. (1994). Maternal and child posttraumatic stress disorder in case of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 18, 27-36.
- Farrington, D. P. (1995). The development of offending and antisocial behaviour from childhood: Key findings from the Cambridge study in delinquent development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 929-964.
- Garbarino, J. (1989). Troubled youth, troubled families: The dynamics of adolescent maltreatment. I D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (ss. 685-706). Cambridge: Cambridge University Press.
- Garmezzy, N., & Masten, A. S. (1994). Chronic adversities. I M. Rutter, E. Taylor & L. Hersov (Eds.), *Child and adolescent psychiatry: Modern approaches* (ss. 191-208). Oxford: Blackwell Science.
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128, 539-579.
- Goldman, J. D. G., & Padayachi, U. K. (2000). Some methodological problems in estimating incidence and prevalence in child sexual abuse research. *Journal of Sex Research*, 37, 305-314.
- Goodwin, J. (1988). Post-traumatic symptoms in abused children. *Journal of Traumatic Stress*, 1, 475-488.
- Graversen, B. K., & Nielsen, J. (2001). Oversikt over databaser - med relevans for overvågning, utredning og forskning på det sociale område. Arbejdspapir 8: 2001. København: Socialforskningsinstituttet
- Herman, J. L., Perry, J. C., & van der Kolk, B. A. (1989). Childhood trauma in borderline personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 146, 490-495.
- Hodge, J. E., (1997). Addiction to violence. I J. E. Hodge, M. McMurrin & C. R. Hollin (Eds.), *Addicted to crime?* (ss. 87-104). Chichester: John Wiley & Sons.
- Human Genetics Alert (2002). Human Genetics Alert response to findings on genetic and crime. Press Release 1 August 2002.
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect: A review of the past 10 years. Part 1: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38, 1214-1222.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M., & Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113, 164-180.
- Killén, K. (1994). Sveket: Omsorgssvikt er alles ansvar. 2. utgave. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kjelsberg, E., & Dahl, A. A. (1999). A long-term follow-up study of adolescent psychiatric in-patients. Part II. Predictors of delinquency. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 99, 237-242.
- Knutson, J. F. (1995). Psychological characteristics of maltreated children: Putative risk factors and consequences. *Annual Review of Psychology*, 46, 401-431.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71, 543-562.
- Lykken, D. (1995). *The antisocial personalities*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Malinosky-Rummell, R., & Hansen, D. J. (1993). Long-term consequences of childhood physical abuse. *Psychological Bulletin*, 114, 68-79.
- McCord, J. (1983). A forty year perspective on effects of child abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*, 7, 265-270.
- Newcomb, M. D., & Locke, T. F. (2001). Intergenerational cycle of maltreatment: A popular concept obscured by methodological limitations. *Child Abuse & Neglect*, 25, 1219-1240.
- Ramey, C. T., & Ramey, S. L. (1998). Early intervention and early experience. *American Psychologist*, 53, 109-120.
- Rutter, M. (1990). Psychosocial resilience and protective mechanisms. I J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Nuechterlein, & S. Weintraub (Eds.), *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (ss. 181-214). New York: Cambridge University Press.
- Schaefer, C. (1997). Defining verbal abuse of children: A survey. *Psychological Reports*, 80, 626.
- Scott, J., & Alwin, D. (1998). Retrospective versus prospective measurement of life histories in longitudinal research. I J. Z. Giele & G. H. Elder Jr. (Eds.), *Methods of life course research: Quantitative and qualitative approaches* (ss. 98-127). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Sedlak, A. J., & Broadhurst, D. D. (1996). Executive summary of the third national incidence study of child abuse and neglect. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services. <http://www.calib.com/nccanch/pubs/statinfo/nis3.cfm> [12.07.2002].
- Smith, C., & Thornberry, T. P. (1995). The relationship between childhood maltreatment and adolescent involvement in delinquency. *Criminology*, 33, 451-481.
- Statistisk sentralbyrå (2001a). Brukerveiledning for utfylling av registrerings skjema - barnevern 2001. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2001b). Kriminalstati-stikk 1998. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Stewart, A., Dennison, S., & Waterson, E. (2002). Pathways from child maltreatment to juvenile offending. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice series*, No. 241. Australian Institute of Criminology. <http://www.aic.gov.au> [10.01.2003].
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1986). Societal change and change in family violence from 1975 to 1985 as revealed by two national surveys. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 465-479.
- Widom, C. S. (1989a). Does violence beget violence? A critical examination of the literature. *Psychological Bulletin*, 106, 3-28.
- Widom, C. S. (1989b). The cycle of violence. *Science*, 244, 160-166.
- Widom, C. S. (1991). Childhood victimization: Risk factor for delinquency. I M. E. Colten & S. Gore (Eds.), *Adolescent stress: Causes and consequences* (ss. 201-221). New York: Aldine de Gruyter.
- Widom, C. S. (1996). The cycle of violence: Revisited 6 years later. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 150, 390-395.
- Widom, C.S. (2001). An update on the «cycle of violence». Washington, DC: U.S. Department of Justice. <http://www.ojp.usdoj.gov/nij> [12.09.2002].
- Wolfe, D. A. (1999). *Child abuse: Implications for child development and psychopathology*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Wright, R. E. (1995). Logistic regression. I L. G. Grimm & P. R. Yarnold (Eds.), *Reading and understanding multivariate statistics* (ss. 217-244). Washington, DC: American Psychological Association.
- Zingraff, M. T., Leiter, J., Myers, K. A., & Johnsen, M. C. (1993). Child maltreatment and youthful problem behavior. *Criminology*, 31, 173-202.